

MAI AVEM NEVOIE DE PARAȘUTIȘTI?

Colonel (r.) dr. Mircea TĂNASE

Autorul abordează subiectul operațiilor speciale în contextul războiului viitorului, încercând să determine dacă forțele pentru operații speciale sunt suficiente pentru a face față actualelor amenințări la adresa securității naționale, regionale și globale și dacă încă mai este nevoie de structurile/ramurile clasice, precum parașutiștii.

Pentru început, autorul definește conceptul operațiilor speciale și detaliază unele aspecte referitoare la acest subiect. Apoi, prezintă caracteristici ale unităților pentru operații speciale din diverse țări, evidențiind rolul acestor unități.

În finalul articolului, autorul prezintă Forțele pentru Operații Speciale din Armata României, precum și rolul parașutiștilor în operații speciale.

Cuvinte cheie: războiul viitorului, forțe convenționale, forțe pentru operații speciale, parașutiști, SPETZNAZ.

Războiul viitorului se va înscrie, cel mai probabil, într-o impresionantă diversitate de acțiuni și reacții, proiectate și desfășurate într-un spațiu multidimensional, definite prin următoarele caracteristici: nu au formă armată clasică; se pot derula și în timp de pace; nu respectă distincția dintre starea de pace și cea de război; au un pronunțat caracter secret; de cele mai multe ori, se subscriu competiției dintre marile puteri și blocuri economice etc.

Războaiele separatiste, violențele etnico-religioase, disputele asupra frontierelor, frământările civile și atacurile teroriste sunt doar câteva din scenariile posibile, *cu multe războaie mici*, care îi vor determina pe planificatori să acorde o atenție deosebită operațiilor militare de stabilitate și sprijin și să privească din ce în ce mai mult spre alte tipuri de forțe, capabile să facă față provocărilor viitorului.

Prin urmare, s-a creat percepția că structuri precum *Forțele pentru Operații Speciale – FOS*, unitățile de *UAV-uri (Unmanned Aerial Vehicle)* sau specialiști în cibernetică ori informații militare vor juca un rol determinant în acest gen de conflicte asimetrice, reducând, astfel, din relevanța și necesitatea structurilor/ armelor clasice, precum: trupele de parașuțiști, avioanele cu pilot sau infanteria mecanizată.

Considerații preliminare

Războiul clasic, convențional, va fi înlocuit din ce în ce mai mult cu cel neconvențional, atipic și asimetric, cu dimensionare și amplitudine globale, un război contra terorismului, în care operațiile militare au fost transferate pe teritoriul atacatorilor, complicilor sau susținătorilor acestora, concomitent cu sporirea stării de alertă și protecție internă.

Acțiunile speciale de mică intensitate, desfășurate de forțe ale armatei în timp de pace, criză și conflict, în vederea îndeplinirii unor scopuri și obiective strategice, au ca finalitate prevenirea, descurajarea, limitarea sau lichidarea unor situații conflictuale cu amploare și intensitate mai mică, precum și sprijinirea autorităților civile în situații de criză internă. Ele presupun *angajarea militară pe timp de pace*, într-un cadru multinațional, cu scopul de a modela mediul de securitate, dar pot fi generate și la apariția unor crize/amenințări, în această situație având aspectul unor *acțiuni de răspuns*.

Acțiunile speciale de mică intensitate, desfășurate de forțe ale armatei în timp de pace, criză și conflict, în vederea îndeplinirii unor scopuri și obiective strategice, au ca finalitate prevenirea, descurajarea, limitarea sau lichidarea unor situații conflictuale cu amploare și intensitate mai mică, precum și sprijinirea autorităților civile în situații de criză internă.

Operațiile speciale au fost definite ca acțiuni de intensitate redusă, clandestine, executate sub acoperire sau la vedere și care în mod frecvent sunt caracterizate printr-un grad ridicat de risc, având un caracter neortodox, și fiind întreprinse pentru realizarea unor obiective politice sau militare, ce intră sub incidența politicii externe.

Aceste operații pot include atât componente ale *operațiilor de luptă*, cât și ale celor ce *nu presupun lupta*, desfășurate pe timp de pace, criză, precum și în caz de război. În acest sens, există suficiente situații care, prin natura lor, pot căpăta caracteristici similare războiului, incluzând acțiuni de luptă cu utilizarea capacităților militare pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite.

O demonstrație de forță eficientă dovedește capacitatea de executare a misiunii și de susținere a acesteia. În astfel de acțiuni, de regulă, trupele sunt desfășurate pentru etalarea capacității de a folosi forța, într-o manieră neamenințătoare – exerciții de pregătire care să demonstreze capacitatea de intervenție și acțiune –, având totodată capacitatea de a desfășura, într-un timp foarte scurt, acțiuni de luptă.

Din acest punct de vedere, Forțele pentru Operații Speciale/ FOS sunt o necesitate în structurile de forțe ale organismului militar, reprezentând un instrument necesar pentru a răspunde rapid, precis, punctual și cu cheltuieli minime de resurse amenințărilor actuale la adresa securității naționale, regionale și globale. Dar sunt ele suficiente? Iată o întrebare la care încercăm să răspundem și, implicit, să găsim un răspuns la întrebarea din titlul acestui material.

Operațiile speciale au fost definite ca *acțiuni de intensitate redusă, clandestine, executate sub acoperire sau la vedere și care în mod frecvent sunt caracterizate printr-un grad ridicat de risc, având un caracter neortodox, și fiind întreprinse pentru realizarea unor obiective politice sau militare, ce intră sub incidența politicii externe*¹. Ele diferă, deci, de operațiile convenționale atât din punct de vedere al riscurilor politice și militare, cât și al tehnicilor și procedurilor operaționale. Diferă, de asemenea, gradul de independență ridicat față de sprijinul forțelor proprii, dar și dependența de informații detaliate la nivel operativ și de sursele indigene de furnizare a acestora².

Doctrinile de specialitate definesc tipologia operațiilor speciale, misiunile acestora, posibilitățile de întrebuițare, modul lor de acțiune, nevoile de instruire și dotare etc. Ne vom rezuma la a menționa câteva dintre acestea, evidențiind necesitatea pregătirii specifice ca elemente/structuri care trebuie introduse în dispozitivul inamicului

¹ M. Tugwell, D. Charters, *Special Operations and the Threats To United States Interests in the 1980s*, F.R. Barnett, B. Hugh Tovar & R.H. Shultz (eds); Special Operations in US Strategy, National Defense University Press, Washington DC, 1984, p. 35 (apud Doru Constantin Tocilă, *Eficiențizarea acțiunilor desfășurate de structurile specializate pentru operații speciale din Forțele Terestre*, teză de doctorat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2009.

² Cf. US Joint Chiefs of Staff, *JP 3-05: Doctrine for Joint Special Operations*, Government Printing Office, Washington DC, 2003, p. I-1 (apud Doru Constantin Tocilă, *op. cit.*).

prin procedeul parașutării, încercând astfel să subliniem strânsa legătură pe care sunt obligate să o aibă cu trupele de parașuțiști/aeropurtate/desant aerian.

De fapt, trupele de parașuțiști sunt, prin definiție, singura componentă specializată a armatei capabilă să îndeplinească misiuni de amploare care implică transportul aerian la mare distanță și parașutarea personalului și materialelor. Specificul lor este dat de capacitatea de pătrundere rapidă în dispozitivul inamicului la distanțe mari, pe calea aerului, cu aeronave de transport cu aripă fixă, prin parașutare sau debarcare și de posibilitățile specifice de ducere a acțiunilor în adâncime³.

În ceea ce privește modul de acțiune, operațiile speciale pot fi executate în mod direct sau indirect. În gama acțiunilor directe, desfășurate împotriva unui adversar prin angajarea în luptă a forțelor specializate, putem enumera misiunile de cucerire și menținere a punctelor de conducere și legătură, a aerodromurilor, nodurilor importante de comunicații și a obiectivelor industriale. În mod indirect, ele se pot exprima prin organizarea, instruirea și sprijinirea unor forțe indigene în cadrul acțiunilor militare neconvenționale sau a unor forțe militare ale țării-gazdă, în cadrul misiunilor specifice de asistență și sprijin a acesteia. Tot în această gamă intră și operațiile psihologice (*Psychological Operations/PSYOPS*), desfășurate în scopul influențării forțelor militare adverse sau a populației civile locale.

Pe timpul desfășurării războiului, FOS ar putea fi întrebuințate, de asemenea, ca desant aerian operativ sau ca grupare mobilă de manevră în adâncimea dispozitivului inamic, pentru îndeplinirea unor misiuni punctuale, precum distrugerea unor obiective importante sau elemente vitale ale acestuia, dezorganizarea conducerii, eliberarea unor ostatici sau prizonieri, acțiuni specifice războiului psihologic; posibila capturare a unor personalități politico-militare.⁴

Aceste forțe nu trebuie substituite însă forțelor convenționale, mai mari și mai puțin mobile, ci selectate pentru acțiuni în care capacitățile lor se manifestă ca multiplicatori de forță pentru acestea. În plus, trebuie avută în vedere incapacitatea forțelor convenționale ale unor țări de a rezolva probleme interne (secesiuni, tulburări etnice, atacuri teroriste, crize prelungite de violență, proliferarea criminalităților organizate etc.) și faptul că acestea nu sunt flexibile, nu dispun

Trupele de parașuțiști sunt, prin definiție, singura componentă specializată a armatei capabilă să îndeplinească misiuni de amploare care implică transportul aerian la mare distanță și parașutarea personalului și materialelor.

[...] FOS ar putea fi întrebuințate, de asemenea, ca desant aerian operativ sau ca grupare mobilă de manevră în adâncimea dispozitivului inamic, pentru îndeplinirea unor misiuni punctuale [...].

³ Colonel Gheorghe Mateescu, *Materializarea manevrei pe verticală în operațiile forțelor terestre (operațiile aeropurtate)*, Editura Școlii de Aplicație pentru Parașuțiști, Buzău, 2003, pp. 18-19.

⁴ Gheorghe Toma, Lucian Stăncilă, Costică Țenu, *Arta operativă între contrarii*, Editura A.Î.S.M., București, 2001.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

De regulă, unitățile de luptă ale forțelor destinate operațiilor speciale din cadrul forțelor terestre în majoritatea țărilor membre NATO sunt subunități cu destinație specială, de cercetare în adâncime, specializate în lupta contra terorismului, și de tip „Commando” sau „Rangers”.

de personal calificat și de tehnică adecvată de luptă, provocând mari distrugerii materiale în propria țară. Sunt, iată, numai câteva aspecte care vizează importanța și necesitatea structurării, dezvoltării și angajării forțelor speciale pentru desfășurarea unor operații specifice destinate soluționării acestor crize, care presupun folosirea unui personal cu un înalt grad de profesionalism.

Argumentele modernității

O scurtă trecere în revistă a structurilor de forțe pentru operații speciale în unele armate moderne ne întărește convingerea că între acestea și trupele de desant aerian există o strânsă corelație, mai mult chiar, ne dezvăluie geneza acestor forțe și sprijinul “părintesc” pe care trupele aeropurtate/de desant aerian îl acordă în continuare unui “copil” năzdrăvan și nonconformist.

De regulă, unitățile de luptă ale forțelor destinate operațiilor speciale din cadrul forțelor terestre în majoritatea țărilor membre NATO sunt subunități cu destinație specială, de cercetare în adâncime (la nivel de front), specializate în lupta contra terorismului, și de tip „Commando” sau „Rangers”. Alte armate folosesc în același scop batalioane ale trupelor de desant aerian, care pot fi angrenate în operații speciale pentru executarea unor misiuni de cucerire și menținere a punctelor de conducere și legătură, a aerodromurilor, a nodurilor de comunicații și a obiectivelor industriale.

În structura forțelor destinate operațiilor speciale există detașamente de cercetare în adâncime, asalt-diversiune, desant-asalt, cu destinație specială etc. Detașamentele de desant-asalt, constituite pe baza unităților din trupele de desant aerian și din infanteria marină, sunt destinate distrugerii obiectivelor fixe, puternice ale inamicului, cuceririi căilor de comunicații, a aliniamentelor sau raioanelor izolate. Detașamentele cu destinație specială sunt pregătite pentru acțiuni în adâncimea teritoriului inamicului, fiind capabile să execute diferite misiuni de cercetare, de diversiune și de minare, cu angajarea agenturii, utilizând atât metodele mișcării de partizani, cât și pe cele insurecționale.

În **Marea Britanie**, după războiul din Malvine (Falkland), s-a pus problema constituirii unor unități de elită care să poată interveni rapid în orice zonă a lumii. O astfel de structură este Brigada 5 Aeromobilă, considerată ca fiind principala posibilitate de proiectare a forței britanice și vârf de lance a forțelor terestre, o parte din unitățile acesteia fiind folosite în războiul din Golf în 1991.

În același timp, pentru operațiile speciale, britanicii au destinate trei regimente independente din cadrul *SAS/Special Air Service*, precum și patru centre de instrucție (cercetare, instrucție specială, parașutare, completare și pregătire). Un regiment poate forma până la 50 detașamente de cercetare-diversiune (8-16 militari), care să acționeze în teritoriul inamicului și la mare distanță (de regulă în grupe de 4 militari specializați în cercetare-diversiune, în legături radio și în asigurarea medicală). Pentru anumite misiuni pot fi folosite și femeii–militari.⁵

În forțele sale armate, **Belgia** are un regiment de parașuțiști-comando care, în timp de război, poate fi întrebuițat întrunit, pentru a asigura acțiunile de luptă ale grupărilor de forțe armate unite ale NATO, sau pe plutoane, companii și batalioane, pentru executarea misiunilor de cercetare și tactice în adâncimea teritoriului inamicului.⁶

În **Danemarca**, pentru executarea cercetării și pentru rezolvarea misiunilor de diversiune, se prevede întrebuițarea companiei de cercetare din compunerea corpului de armată și o companie cu destinație specială din infanteria marină.⁷

După evenimentele din Rwanda, în 1994⁸, când s-a pus problema evacuării cetățenilor săi de către aliați, **Germania** a fost obligată să-și creeze propriile forțe speciale, fiind interesată de concepția altor țări privind întrebuițarea acestora, în special SUA, Marea Britanie, Franța și Italia. Forțele Speciale de Comando germane (*Kommando Spezialkräfte/KSK*) au fost înființate în cadrul forțelor terestre germane în aprilie 1996, în cadrul Brigăzii 25 Aeropurtate, dislocată la Calw (la sud de Frankfurt), astfel că *Bundeswehr*-ul dispune de primele capacități pentru a executa operațiuni de evacuare, cu valoare limitată, sub conducerea comandamentului național. Creșterea efectivelor forțelor de reacție, în timp de criză, în special cu parașuțiști, va fi o regulă, iar transportul aerian se va efectua cu avioanele aparținând forțelor aeriene militare sau forțelor terestre.⁹

În **Franța**, în cadrul forțelor terestre există formațiuni de comando, de cercetare și acțiune în adâncime (*CRAP – Commando, recherche*

⁵ A. Mihailov, *Forțele de operații speciale din țările europene membre NATO*, în *Zarubeznoe Voennoe Obozrenie*, Rusia, nr. 7, iulie 1996, pp. 6-11.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ În Ruanda, în 1994 a avut loc un poate cel mai sângeros genocid din secolul XX – peste 800.000 (după alte surse, aproape 1.000.000) de oameni aparținând etniei Tutsi au fost asasinați de etnia rivală Hutu.

⁹ Vasile Soare, *Forțele speciale-comandouri aeropurtate în acțiune*, Editura Ziua, București, 2002, p. 336

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

et action en profondeur), în care trupele de parașutiști au un rol bine definit, ba, am putea spune, reprezintă osatura acestor forțe speciale. Dintre regimentele din Legiunea Străină, cel mai specializat este Regimentul 2 Străin Parașutiști din Divizia 11 Parașutiști, inclus în Forța de Acțiune Rapidă. Regimentul 13 Dragoni Parașutiști, cea mai bună unitate a trupelor de uscat franceze, este pregătit pentru infiltrarea, până la 150 kilometri, a echipelor prin parașutare sau cu elicopterele, cu autovehicule ușoare sau cu motocicletele, pentru culegerea de informații din dispozitivul inamicului. Se consideră că are cele mai bune patrule de cercetare din lume, cu care a participat la războiul din Golf, în 1991. De asemenea, Regimentul 1 Cercetare din Divizia 11 Parașutiști și formațiunile de comando, cercetare și acțiune în adâncime reprezintă autentice unități de operații speciale angrenate în obținerea informațiilor.¹⁰

La rândul său, Comandamentul Operațiunilor Speciale (COS), creat în 1992 și pus sub comanda directă a șefului Statului Major al armatei franceze, are ca obiectiv reunirea unităților speciale din diferitele categorii de forțe. COS planifică, pregătește și duce la îndeplinire orice operațiune specială. Misiunile sale sunt de neutralizare, acțiuni de influență, asistență militară și sprijin operațional. Acesta reprezintă tocmai competența specializată a COS, fiind vorba de acțiuni de cercetare în spatele liniilor inamice, protecția personalităților militare și civile în teatrul de operații, infiltrarea și extragerea, salvarea piloților doborâți, misiuni de legătură sau de menținere a ordinii, desemnarea țintelor prin iluminare laser.

În cadrul COS, unitățile de comando ale marinei sunt specializate pentru executarea misiunilor de securizare a plajelor de debarcare, parașutarea în mare în vederea infiltrării, recunoașterii și distrugerii de obiective pe mare și pe uscat, lupta împotriva pirateriei, operațiuni submarine. În cadrul Comandoului Parașutist al Aerului nr. 10 (CPA-10) există o unitate de elită, denumită CPA-40, specializată pentru iluminarea laser a obiectivelor de bombardat, recunoașterea și amenajarea unor zone aeroportuare, a unor zone de aterizare sau parașutare, culegerea de informații *ambientale* și desfășurarea de operațiuni psihologice. Membrii CPA-10 s-au evidențiat în 1997, când 106 civili au fost evacuați de pe plajele albaneze, în condițiile în care mulțimea a încercat să ia cu asalt elicopterele. Regimentul 1 Parașutiști din Infanteria Marină (*1-er RPIMa*) regroupează toate unitățile speciale din forțele terestre (în Franța, atât parașutiștii, cât și infanteria marină sunt în organica

¹⁰ V. Alventosa, *Forțele de operații speciale din Franța*, în *Defensa*, Spania, nr. 182, iunie 1993, pp. 34-42.

forțelor terestre), având ca misiuni culegerea de informații, acțiuni tipice de neutralizare, asistență militară sau operațională a forțelor țărilor legate prin acorduri specifice cu Franța. Divizia de Operații Speciale a Aviației (*DOS*) depinde atât de COS, cât și de Forța Aeriană de Protecție. Este specializată în zboruri de noapte, parașutări de la mare sau joasă altitudine în vederea infiltrării și aprovizionarea cu carburant a elicopterelor și a echipamentelor necesare COS.¹¹

În același timp, în componerea forțelor de securitate ale Franței intră și alte unități speciale: Escadronul de Parașuțiști de Intervenție al Jandarmeriei Naționale (*EPING*), Grupul de Intervenție al Jandarmeriei Naționale (*GIGN*) și Grupul de Securitate al Președinției (*GSPR*), care sunt pregătite și pentru executarea unor misiuni prin parașutare.

În Forța de Intervenție Rapidă a **Italiei** intră și Brigada de Parașuțiști *Folgore*, cu Batalionul 1 Parașuțiști Carabinieri *Tuscania*, Batalionul 2 Parașuțiști *Tarquinia*, Batalionul 5 Parașuțiști *El Alamain*, Batalionul 9 Parașuțiști de Asalt *Col Moschin*, Grupul 85 Artilerie de câmp parașuțiști *Viterbo*, Grupul 26 Cavalerie *ALE Giove*, un batalion logistic și o companie de geniu parașuțiști. În același timp, trupele de uscat italiene, pentru acțiuni de cercetare-diversiune în adâncimea operativă și tactică a teritoriului inamicului, pot întrebuița batalioane de asalt și plutoane de parașuțiști pe schiuri din brigăzile alpine ale corpurilor de vânători de munte, un batalion cu destinație specială din Brigada de Parașuțiști *Folgore*, un batalion independent din forțele maritime militare¹².

Israelul dispune de cinci brigăzi de parașuțiști, dintre care două cu efective complete, iar din celelalte trei o brigadă are 50% din necesar și două sunt unități de cadre. Sistemul bine organizat și rapid de aducere și completare cu efective la mobilizare asigură completarea foarte rapidă cu rezerviști ai unităților de parașuțiști. Trupele de parașuțiști folosesc, pe cât posibil, armament și materiale de înzestrare autohtone, care sunt completate cu piese procurate din diferite țări sau materiale și armament provenite din capturi. Din timp în timp, sunt date publicității informații referitoare la o subunitate specială din cadrul trupelor de parașuțiști ale armatei israeliene, denumită „Subunitatea 269 de apărare antiteroristă”, care a executat asaltul antiterorist de la Entebbe, din iunie 1976¹³.

¹¹ Șerban Iclânzan, *O structură de elită a armatei franceze – Comandamentul Operațiunilor Speciale*, în *Spirit Militar Modern*, nr. 3/1999, p. 47.

¹² *Ibidem*.

¹³ În iunie 1976, un avion Airbus-300 al companiei Air France, cu 253 de pasageri la bord, a fost returnat de un grup de teroriști de origine germană spre aeroportul Entebbe din Uganda. Acțiunea antiteroristă condusă de generalul parașutist Dan Shomron a constituit un mare succes al forțelor speciale israeliene.

În fosta **Iugoslavie**, Brigada 63 Parașutiști, cu sediul la Niș, a fost întrebuițată la mijlocul anilor '90 în misiunile executate de armata iugoslavă în Bosnia-Herțegovina și Slovenia. După destrămarea Iugoslaviei și restructurarea forțelor sale armate, unitățile speciale au fost grupate în Corpul de Operații Speciale, alcătuit din Brigada 63 Parașutiști *Sky Otters* și Brigada 72 SPECOOPS *Mighty Hawks* (cu atribuții în lupta antiteroristă), subordonat Statului Major General al Armatei. În mai 1999 a luat ființă Corpul Forțelor Speciale, cu baza la Pancevo, care, pe lângă cele două mari unități de mai sus, cuprinde și Brigada Motorizată de Gardă din Belgrad. Întrebuițată în Kosovo pentru contracararea procesului de secesiune față de statul iugoslav, precum și în alte misiuni de contracarare a acțiunilor îndreptate contra populației sârbe, unitatea a fost decorată de Slobodan Miloșevici cu ordinul *Erou Național*, alte ordine și medalii fiind primite de unitate și de militarii ei de-a lungul anilor pentru misiunile îndeplinite¹⁴.

În **Portugalia**, subunitățile tip *comando* se regăsesc în cadrul forțelor terestre și în infanteria marină. **Norvegia, Grecia și Turcia** dețin, la rândul lor, unități și subunități consistente destinate misiunilor de cercetare-diversiune.

În **Spania**, primele companii independente de operațiuni speciale au luat ființă în 1962, când a început istoria propriilor *Berete Verzi*. În cadrul pregătirii pentru misiunile specifice se acordă o atenție deosebită pregătirii prin parașutare, ca procedeu primordial de infiltrare în adâncimea teritoriului inamic.¹⁵

Fosta **URSS** a fost deosebit de receptivă la ideea creării unor trupe speciale, total loiale din punct de vedere politic, apte să acționeze independent în spatele liniilor adversarului în scopul susținerii vastei ofensive ideologice comuniste *eliberatoare*, pentru care pacea și/sau războiul încetaseră demult să fie considerate stări total distincte.

Rusia nu a făcut decât să preia și să cosmetizeze aceste structuri care, în esență, sunt destinate aceleiași game de misiuni speciale. Elementul reprezentativ al forțelor speciale rusești au rămas unitățile *SPETZNAZ* și unitățile de parașutiști. De altfel, *SPETZNAZ*¹⁶ sunt singurele trupe din cadrul armatelor statelor foste membre ale Tratatului de la Varșovia recunoscute de specialiștii occidentali ca fiind *de elită*.

Prima consecință a nevoii acute de trupe apte să desfășoare o gamă largă de acțiuni neconvenționale la nivel de batalion sau brigadă în

¹⁴ Alin Spănu, *Brigada 63 Parașutiști din armata Republicii Serbia și Muntenegru*, în revista *Parașutiștii*, nr. 21(30)/2006.

¹⁵ Locotenent Ion Căndea, *Beretele verzi spaniole* (traducere), în *Spirit Militar Modern*, nr. 5/1999, pp. 53-55.

¹⁶ *Spetsialnaia Naznachenia – Detașamente cu scop special*.

spatele liniilor adversarului a constituit-o sporirea numărului de divizii aeropurtate (*VDV*¹⁷) și formarea brigăzilor de asalt aerian și de infanterie marină aeropurtată. Trupele *SPETZNAZ* se deosebeau de celelalte forțe aeropurtate sovietice pentru că erau destinate executării misiunilor sub acoperire și dispuneau de instruire specializată în multiple domenii: culegere de informații, patrulare de cercetare la mare distanță, răpiri, raiduri aeropurtate și intervenții punctuale în străinătate, sprijinirea luptelor de partizani, sabotaje, asasinat și altele.

Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, URSS și-a desființat forțele cu destinație specială, întreaga gamă a operațiilor de diversiune fiind încredințată unităților aeropurtate convenționale. Spre sfârșitul anilor '50, structurile de forțe speciale au fost reînființate în cadrul unor structuri informative aparținând securității statului (*KGB*) sau armatei (*GRU*).

Unitățile *SPETZNAZ* poartă, de regulă, uniforma parașuțiștilor și sunt dislocate în aceleași garnizoane cu alte unități aeropurtate sau de asalt aerian, iar cele navale împreună cu unitățile de infanterie marină.¹⁸ Brigada *SPETZNAZ* este compusă dintr-o subunitate de comandament și stat major, 3-4 batalioane de parașuțiști, subunități de sprijin și asigurare. În cazul flotei maritime, o brigadă *SPETZNAZ* are în componere, pe lângă structurile de stat major, sprijin și asigurare, un batalion de parașuțiști, un grup de minisubmarine și 2-3 batalioane de scafandri de luptă.

Specialiștii militari ruși consideră că, pe lângă operațiile speciale, operațiile în adâncimea teritoriului inamicului au existat întotdeauna și au fost la rândul lor speciale, neobișnuite și uneori decisive pentru luptă. Trupele aeropurtate (de desant aerian), ca urmare a mării lor disponibilități, precum și a capacității de reacție rapidă, reprezintă încă un mijloc deosebit de eficient și flexibil, utilizat în cadrul acestor operații. Ele pot fi întrebuințate și acolo unde trupele terestre (în special de tancuri) nu pot fi utilizate sau nu pot acționa din cauza condițiilor de mediu. Adesea, ele sunt întrebuințate pentru cucerirea din timp a unor raioane de luptă importante și menținerea lor pentru a se crea condițiile adecvate intervenției trupelor terestre¹⁹.

Întrebuințarea pe scară largă a formațiunilor de asalt aerian și a desantului aerian, precum și a grupărilor mobile și a detașamentelor de raid, inclusiv pe elicoptere, pentru dezorganizarea logisticii inamicului,

¹⁷ Vozdujno Desantnoie Voiska.

¹⁸ Mihai Floca, *Forțele de elită ale lumii*, Editura Militară, București, 1999.

¹⁹ D.Haag, *Noi dimensiuni ale operațiilor. Operațiile în adâncime*, în *Europäische Sicherheit*, Germania, nr. 3, martie 1998, pp. 25-29.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

a sistemelor de comandă, cercetare, aprovizionare și de cucerire a principalelor obiective până la apropierea forțelor principale, constituie una din condițiile de bază pentru ca toate formele și procedeele de întrebuițare a marilor unități operative să fie eficiente în conflictele armate și în războaiele locale²⁰.

Forțele speciale ale SUA sunt constituite din unități militare de dimensiuni reduse, cu pregătire și echipamente speciale. Fie că poartă însemnele *Beretelor Verzi*, *Rangers*, *Delta Force* sau *SEAL*, ele sunt capabile să se infiltreze în teritoriul inamic pe uscat, pe apă sau prin aer și să execute un spectru larg de operații, majoritatea lor cu caracter secret. Comanda la nivel național a FOS se realizează prin comandamente pentru operații speciale care răspund de instruire și echipare.

*United States Special Operations Command/Comandamentul SUA pentru Operații Speciale (USSOCOM)*²¹ integrează trei elemente majore: unitățile speciale ale forțelor terestre (*U.S. Army Special Operations Command/USASOC*), ale marinei (*U.S. Naval Special Warfare Command/NAVSPECWARCOM*), ale aviației (*US Air Force Special Operations Command/AFSOC*)²², alături de mijloacele lor de sprijin. Aceste unități pot fi folosite atât în timp de pace, în situații de criză în misiuni specifice, cât și în timp de război, în misiuni de nivel strategic, operativ sau tactic, dintre care amintim: război neconvențional, acțiuni directe, cercetare specială, afaceri civile, combaterea terorismului, apărarea obiectivelor SUA dislocate pe teritoriul altor state, operații informaționale.

Conducerea militară americană consideră FOS drept cel mai activ instrument militar întrebuițat pentru intensificarea influenței sale politice și militare în străinătate. Efectivele FOS ale SUA se situează la peste 40.000 de militari, 25.000 în forțele armate regulate și 18.000 în rezervă.

În același timp, specialiștii militari americani apreciază că forțele aeroportate reprezintă o opțiune adecvată pentru rezolvarea unor misiuni din gama operațiilor speciale. După ce, în 1991, au întrebuițat Diviziile 82 și 101 Aeroportate în Operațiunea *Desert Storm* în Irak, SUA au angajat aceste structuri în toate zonele de pe glob în care au

²⁰ V. Maganov, *Forme și procedee de întrebuițare a grupărilor de trupe (forțe) în conflictele armate și în războaiele locale*, în *Voennaia Mislî*, Rusia, nr. 2, mar.-apr. 1996, pp. 20-25.

²¹ Comandament dispus la baza aeriană Mc Dill, Florida. A fost activat la 16.04.1987 (vezi maior Silvia Toma, *Forțele pentru Operații Speciale în contextul militar modern. Rolul și importanța acestora în secolul XXI*, lucrare de curs, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2010).

²² Constituit, în mai 1990, pe structura Armatei 23 Aeriene din cadrul Comandamentului Aviației de Transport Militar (vezi maior Silvia Toma, *op. cit.*).

intervenit pentru menținerea păcii, combaterea terorismului și acțiuni umanitare. Folosirea lor în acțiunile umanitare din Ruanda și Somalia, de impunere și de menținere a păcii în Haiti, în spațiul ex-iugoslav, în Irak și Afganistan, de intervenții la calamități naturale pe teritoriul SUA – uraganele *Andrew* (1992) și *Katrina* (2005) – au demonstrat încă o dată că deși marile operații aeropurtate nu mai sunt de actualitate, trupele aeropurtate, adaptate noilor tipuri de conflicte, pot fi deosebit de eficiente în soluționarea crizelor cu care se confruntă și probabil se va mai confrunța omenirea.

Cunoscută ca și *Garda de Onoare a Americii*, Divizia 82 Aeropurtată este în continuare recunoscută ca una din cele mai puternice forțe ale arsenalului militar american, considerându-se că nici o altă structură militară nu poate răspunde mai rapid și mai eficient decât ea la orice conflict de pe glob.

În concepția specialiștilor militari americani, divizia aeropurtată are rolul de a planifica, coordona și executa o intrare rapidă, combinată și forțată în operație, singură sau ca parte a unei forțe întrunite, în adâncimea și lărgimea câmpului de luptă. Ea este singura mare unitate care are abilitatea de a se angaja prin parașutare pentru a-și îndeplini obiectivele. Avantajele principale ale operațiilor aeropurtate sunt: un răspuns rapid în termen scurt de la notificare; posibilitatea de a ocoli toate obstacolele terestre sau maritime; realizarea surprinderii; posibilitatea de a aduce forțe importante în puncte-cheie. Misiunile forțelor aeropurtate pot fi strategice, operative sau tactice. Ele pot fi folosite ca forțe combatante sau de descurajare, datorită mobilității strategice recunoscută, simpla lor punere în stare de alertă fiind o demonstrație de forță²³.

Forțele aeropurtate pot îndeplini, în concepția specialiștilor americani, trei tipuri de operații: de ocupare și menținere a unor obiective până la joncțiunea cu forțele terestre, de interzicere a unor zone (hărțuirea și dezorganizarea acțiunilor inamicului) și raidul aeropurtat (operații tactice sau strategice, în general de scurtă durată, pentru distrugerea instalațiilor sau pozițiilor inamicului, capturarea personalului, dezorganizarea conducerii și logisticii acestuia). În gama operațiilor speciale, forțele aeropurtate pot fi folosite pentru culegerea de informații din teritoriul inamic, executarea raidurilor asupra comandamentelor, instalațiilor de lansare, căilor de comunicații, instalațiilor administrative și logistice, ocuparea și menținerea unor puncte obligatorii de trecere, întărirea forțelor terestre încercuite,

Avantajele principale ale operațiilor aeropurtate sunt: un răspuns rapid în termen scurt de la notificare; posibilitatea de a ocoli toate obstacolele terestre sau maritime; realizarea surprinderii; posibilitatea de a aduce forțe importante în puncte-cheie.

Forțele aeropurtate pot îndeplini, în concepția specialiștilor americani, trei tipuri de operații: de ocupare și menținere a unor obiective până la joncțiunea cu forțele terestre, de interzicere a unor zone și raidul aeropurtat

²³ F. M. 96- 20, Airborne operations/Operații aeropurtate, SUA, pp. 8-10.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

FOS reprezintă componenta specializată a forțelor armate capabile de o intervenție rapidă, discretă și oportună, în zonele de risc maxim, pe timp de pace, în situații de criză și la conflict și sunt destinate ca, independent sau în cooperare cu celelalte categorii de forțe ale armatei, să apere interesele fundamentale ale statului român.

acoperirea flancurilor, întreruperea căilor de legătură ale inamicului cu rezervele sale, exploatarea efectelor armelor chimice și nucleare, crearea unui sentiment de nesiguranță în spatele dispozitivului inamic. De asemenea, ele pot desfășura operații în toată gama conflictelor de mică intensitate: sprijinul insurgențelor sau contrainsurgențelor, operații de menținere a păcii, operații neprevăzute pe timp de pace, combaterea terorismului. Susținute adecvat de forțele de sprijin de luptă și logistic, trupele aeropurtate pot desfășura operațiuni împotriva oricărui inamic²⁴.

Forțele pentru Operații Speciale din Armata României

Lărgirea spectrului de riscuri convenționale și neconvenționale, precum și diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor, a obligat conducerea armatei române să constituie, alături de forțe clasice, și structuri destinate îndeplinirii unor misiuni cu caracter special în timp de pace și în situații de criză.

În literatura militară românească, FOS reprezintă *componenta specializată a forțelor armate capabile de o intervenție rapidă, discretă și oportună, în zonele de risc maxim, pe timp de pace, în situații de criză și la conflict și sunt destinate ca, independent sau în cooperare cu celelalte categorii de forțe ale armatei, să apere interesele fundamentale ale statului român*²⁵.

FOS nu constituie o noutate pentru Armata României (care a avut în componența sa structuri de forțe speciale cunoscute sub alte denumiri, de genul structurilor de cercetare în adâncime, de parașutiști-comando, de misiuni/operații speciale). Să nu uităm de plutonul pentru misiuni speciale din prima companie de parașutiști înființată în armata română la 10 iunie 1941, comandat de celebrul, de acum, căpitan Mihail Țanțu, de grupurile de cercetare lansate în dispozitivul inamicului prin parașutare din cadrul batalioanelor de cercetare, dar nici de batalioanele de misiuni/ operații speciale din cadrul Comandamentului Trupelor de Parașutiști, ale căror concepții de constituire, selecție, pregătire și întrebuițare au suferit ample modificări, în consens cu noile și complexe provocări datorate evoluției mediului de securitate și nevoii de modernizare a forțelor armate.

Constituirea/reconstituirea, începând cu anul 2003, a forțelor speciale – inițial un batalion, ulterior un regiment și, mai apoi, o brigadă, concomitent cu o structură de comandă în cadrul Statului Major General, demers susținut și de partenerii de alianță (în special

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Doctrina acțiunilor întrunite ale forțelor armate, București, 2001, art. 62.*

de cel american), care au acordat și, desigur, vor acorda în continuare sprijinul necesar, nu s-a făcut, așadar, pe un teren gol, ci a venit, în opinia noastră – susținută de argumente istorice – pe linia unei continuități firești în Armata României.

În contextul actual, având în vedere structura armatei noastre și experiența în domeniu a altor armate, precum și obiectivele/misiunile de îndeplinit de către aceste forțe, apreciez că nu este necesară o supradimensionare a acestor forțe, dar nici o subevaluare a acestora, astfel încât să fie în măsură să-și îndeplinească scopurile propuse.

Un număr important de luptători din structurile de parașuțiști și cercetare în adâncime prin parașutare desființate prin restructurarea armatei (impusă de necesitatea alinierii la standardele NATO), a dorit să activeze în continuare în unitățile cu destinație specială și a optat pentru noile structuri de forțe speciale. Au fost, desigur, supuși unei riguroase selecții, în care determinante sunt calitățile fizice (rezistență și abilități fizice), dar și cele psihice (inteligență, curaj, tenacitate, încredere, motivație, rapiditate în gândire și decizii, capacitate de lucru în echipă etc.). Experiența dobândită în structurile în care activaseră anterior a constituit, desigur, un atu serios și un real avantaj pentru cele nou înființate.

Trupele de parașuțiști în ecuația operațiilor speciale

Literatura militară de specialitate oferă o viziune complexă asupra modului în care interesele și obiectivele politice delimitează tipurile acțiunilor, simultan cu luarea în calcul a gradului de utilizare a forței armate.

Având în vedere tendința actorilor internaționali de a-și impune voința prin recurgerea la conflicte asimetrice, statele vizate sau organizațiile internaționale sunt nevoite să-și adapteze acțiunile în funcție de intensitatea și de tehnicile folosite pentru generarea și întreținerea acestor conflicte.

Pot fi enumerate, astfel, următoarele tipuri de operații de stabilitate și sprijin: asigurarea libertății de navigație și de survol; asistența acordată unei națiuni; combaterea terorismului; controlul armamentelor; impunerea de sancțiuni; loviturile cu obiectiv limitat și raidurile; sprijinul militar acordat luptei antidrog; sprijinul militar acordat autorităților civile; evacuarea necombatanților; demonstrațiile de forță; protecția navigației; căutarea-salvarea-evacuarea; sprijinul păcii. Aceste operații pot include atât componente ale *operațiilor de luptă*, cât și ale celor ce *nu presupun lupta*, desfășurate pe timp de pace, de criză, precum și în caz de război. În acest sens, există

suficiente situații care, prin natura lor, pot căpăta caracteristici similare războiului, incluzând acțiuni de luptă cu utilizarea capacităților militare pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite²⁶.

O demonstrație de forță eficientă dovedește capacitatea de executare a misiunii și de susținere a acesteia. În astfel de acțiuni, de regulă, trupele sunt desfășurate pentru etalarea forței, într-o manieră neamenințătoare – exerciții de pregătire care să demonstreze capacitatea de intervenție și acțiune –, arătând, totodată, posibilitatea de a desfășura, într-un timp foarte scurt, acțiuni de luptă.

Impunerea de sancțiuni și demonstrațiile de forță se realizează, de regulă, prin combinarea operațiilor terestre cu cele aeriene și navale. Ele sunt caracterizate de o mare manevrabilitate a forțelor participante, care să demonstreze atât capacitatea de desfășurare a forțelor, cât și capacitatea de planificare, conducere și desfășurare a operațiilor specifice luptei armate. Aceste operații sunt, de regulă, neliniare și se execută în medii cu un grad ridicat de instabilitate, impunând concentrarea unor mari cantități de forțe și mijloace care trebuie să dispună de mare mobilitate și de o pregătire complementară pregătirii militare generale și de specialitate. Complexitatea lor solicită structurile participante atât din punct de vedere fizic și psihic, cât și din cel al capacității de adaptare a modului de acțiune pentru rezolvarea unor situații limită, cu respectarea regulilor de angajare prevăzute în mandatul forței. Succesul este legat de întrebuințarea unor forțe de elită care să dispună de capacitatea de desfășurare rapidă în teren – element cheie în astfel de operații – și capacitatea de perfecționare pe măsură ce execută misiuni de luptă.

Având în vedere că structurile de parașutiști intră în categoria acestor forțe de elită ale Sistemului Național de Apărare și că prin natura posibilităților de întrebuințare în operații militare dispun de o mare manevrabilitate, considerăm că acestea pot participa cu succes, într-un cadru multinațional, la operații de stabilitate pe timp de pace, în situații de criză, război sau post-conflict, pentru impunerea de sancțiuni și demonstrații de forță. Un element important al capacității acționale care vine în sprijinul întrebuințării parașutiștilor în astfel de operații îl reprezintă timpul scurt de reacție necesar pentru desfășurarea forței. Aceasta impune însă asigurarea unui sprijin logistic corespunzător, în primă fază pentru asigurarea mijloacelor de transport și parașutare, ulterior pentru susținerea logistică a operației și pentru extracția forței din zona de operații.

²⁶ *Doctrina pentru Operațiile Întrinite Multinaționale*, Statul Major General, București, 2001, pp. 15-17.

Referindu-ne la acțiunile anti și contrateroriste duse de o forță militară (clasică sau specială), funcție de capacitățile acesteia (organizare, dotare și instruire), acestea se încadrează în categoria *acțiuni în forță*, fiind, de regulă, desfășurate pentru: detectarea prin grila senzorilor de informație și prin forțele speciale, a centrelor și bazelor de antrenament ale organizațiilor și rețelelor teroriste; lovirea, prin mijloace militare, îndeosebi cu aviația, rachetele și forțele speciale a infrastructurilor teroriste; participarea la operații de căutare și distrugere a rețelelor și bazelor teroriste din zonele de falie; desfășurarea unor operații speciale împotriva terorismului.

Operațiile speciale sunt definite, conform standardelor NATO, ca acele operațiuni militare care prin natura lor nu pot fi executate de forțe convenționale. În contextul în care constituirea, dotarea, pregătirea și specializarea acestora s-a dovedit destul de anevoioasă și ele nu dețin deocamdată toate capacitățile necesare, apreciem ca necesară prezența alături de ele și a altor structuri de forțe, care să reacționeze eficient la specificul unor asemenea acțiuni și să participe la operațiile antiteroriste, de stabilitate și sprijin. Astfel, trupele de parașuțiști, cu experiența și pregătirea de care dispun și cu o dotare care va trebui să fie pe măsură, vor putea deveni una dintre cele mai eficiente capacități de răspuns la provocările conflictelor militare prezente și viitoare, capabilă să îndeplinească cu succes toată această gamă de misiuni în spațiul de desfășurare a Operațiilor Speciale Întrunite.

FOS și parașuțiștii în armata română, între complementaritate și antagonism

Constituirea, în anul 2011, a primei Brigăzi de Operații Speciale din Armata României și includerea, în structura acesteia, alături de batalionul pentru operații speciale înființat în anul 2003, a celor două batalioane de parașuțiști care au supraviețuit restructurării forțelor armate, confirmă aprecierea de care s-au bucurat aceste structuri și dorința factorilor de decizie de a le valorifica potențialul deja dobândit pentru îndeplinirea unei palete largi de misiuni din gama operațiilor speciale. Nu trebuie însă să trecem cu vederea că acest transfer de potențial s-a făcut în detrimentul trupelor de parașuțiști, scoase oarecum din scenă, în ciuda unei bogate tradiții și cu o indiscutabilă pregătire și capacitate de executare a unor misiuni inaccesibile altor categorii de forțe.

Astfel, să nu uităm că pentru susținerea valenței aeropurtate a forțelor terestre, structurile de parașuțiști pot fi incluse, la nevoie, în subordinea operativă a acestora, pentru materializarea, la nevoie,

Operațiile speciale sunt definite, conform standardelor NATO, ca acele operațiuni militare care prin natura lor nu pot fi executate de forțe convenționale.

În anul 2011, s-a constituit prima Brigadă de Operații Speciale din Armata României

Deși în viitorul apropiat accentul se va pune pe o nouă reconfigurare structurală și acțională a FOS, [...] nu trebuie neglijată necesitatea asigurării/creării capabilităților necesare executării, de către forțele terestre, a manevrei pe verticală, încă valabilă și necesară în ecuația operațiilor întrunite.

a manevrei pe verticală. De aceea, deși în viitorul apropiat accentul se va pune pe o nouă reconfigurare structurală și acțională a FOS, în care au fost integrate și fostele unități de parașutiști, remodelate pentru îndeplinirea, preponderent, a misiunilor de acest gen, nu trebuie neglijată necesitatea asigurării/creării capabilităților necesare executării, de către forțele terestre, a manevrei pe verticală, încă valabilă și necesară în ecuația operațiilor întrunite.

Opinia vehiculată la un moment dat la nivelul unor factori de decizie – pe fondul temerii de a aloca resursele necesare reconfigurării unui batalion de parașutiști sau, de ce nu, a necunoașterii specificului misiunilor aeropurtate – conform căreia, la nevoie, batalioanele de operații speciale pot fi întrebuintate și ca forță aeropurtată în sprijinul forțelor terestre, este eronată. Mai ales că aceste batalioane au fost reconfigurate și dotate după standardele celor de operații speciale, pierzând astfel valența acțională a trupelor aeropurtate.

În această idee, numai prin reconstituirea, dotarea și pregătirea corespunzătoare a unei structuri de parașutiști special destinată asigurării manevrei pe verticală poate fi îndeplinită o astfel de cerință/valență manevrieră, încă de mare actualitate în operațiile moderne, chiar dacă la alte dimensiuni și caracteristici decât am fost obișnuiți să considerăm operația aeropurtată. Recenta readucere a Batalionului 495 Infanterie „Căpitan Ștefan Șoverth” la statutul de batalion de parașutiști poate fi apreciată ca o firească și responsabilă revenire la normalitate.

Disponibilitatea luptătorilor parașutiști pentru a acționa atât în cadrul operațiilor aeropurtate, cât și, atunci când este nevoie, în unele din misiunile specifice operațiilor speciale, ne îndreptățesc să apreciem că va trebui reconsiderată atitudinea față de aceste structuri, în sensul reconstituirii, dezvoltării și valorificării potențialului existent și crearea condițiilor pentru atingerea capabilităților necesare îndeplinirii întregii game de misiuni încredințate.

În acest scop, vor trebui intensificate eforturile pentru identificarea și achiziționarea de noi tipuri de armament și tehnică de luptă performantă, compatibilă cu cea a structurilor similare din armatele statelor membre NATO, care să asigure și structurilor noastre de parașutiști posibilitatea afirmării gradului ridicat de instruire și capacității sporite de răspuns în îndeplinirea misiunilor specifice. De asemenea, trebuie adoptate acele formule de organizare, subordonare (la pace, în situații de criză și la război) și proceduri de pregătire care să le asigure suplețe, viteză de reacție și capacitate de manevră sporite, și care în același timp să răspundă imperativului asigurării compatibilității cu structurile similare din armatele statelor membre NATO.

Concluzie

Așa cum utilizarea dronelor nu exclude exploatarea avioanelor cu pilot pentru a avea o forță aeriană credibilă, nici forțele pentru operații speciale nu se pot substitui întregii game de misiuni care poate fi executată de trupele de parașuțiști.

Decidenții care vor hotărî asupra modului în care să fie angajate și întrebuințate capacitățile militare în viitoarele operațiuni militare, vor trebui să ia în calcul faptul că prin menținerea trupelor de parașuțiști se asigură o capabilitate extrem de versatilă, cu capabilități unice în cadrul armatei române. De asemenea, vor reprezenta și o sursă de selecție pentru forțele de operații speciale, cercetare și informații militare. Nu în ultimul rând, pregătirea prin parașutare, pe lângă dobândirea capabilității de a pătrunde în dispozitiv prin acest procedeu, contribuie la formarea unor luptători bine motivați și deosebit de eficienți. În acest sens, practica altor țări membre ale NATO poate constitui un exemplu edificator și o cale de urmat.

În concluzie, se poate afirma că, alături de celelalte categorii de forțe, trupele de parașuțiști pot oferi României o importantă bază de afirmare a poziției sale de actor marcant în cadrul Alianței Nord-Atlantice pentru gestionarea crizelor regionale și în lupta contra terorismului.

[...] forțele pentru operații speciale nu se pot substitui întregii game de misiuni care poate fi executată de trupele de parașuțiști.

BIBLIOGRAFIE

1. ***, *Doctrina pentru Operațiile Întrunite Multinaționale*, Statul Major General, București, 2001.
2. ***, F. M. 96- 20, *Airborne Operations/Operații aeropurtate*, SUA.
3. US Joint Chiefs of Staff, *JP 3-05: Doctrine for Joint Special Operations*, Government Printing Office, Washington D.C., 2003.
4. Colonel Gheorghe Mateescu, *Materializarea manevrei pe verticală în operațiile forțelor terestre (operațiile aeropurtate)*, Editura Școlii de Aplicație pentru Parașuțiști, Buzău.
5. A. Mihailov, *Forțele de operații speciale din țările europene membre ale NATO*, în *Zarubeznoe Voennoe Obozrenie*, Rusia, nr. 7, iulie 1996.
6. Constantin Tocilă, *Eficiențizarea acțiunilor desfășurate de structurile specializate pentru operații speciale din Forțele Terestre*, teză de doctorat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2009.
7. Gheorghe Toma, Lucian Stăncilă, Costică Țenu, *Arta operativă între contrarii*, Editura A.Î.S.M., București, 2001, p. 65.
8. M. Tugwell, D. Charters, *Special Operations and the Threats To United States Interests in the 1980s*, F.R. Barnett, B. Hugh Tovar & R.H. Shultz (eds); *Special Operations in US Strategy*, National Defense University Press, Washington D.C., 1984.